

Lise Öğrencilerinin Erdemli İnsan Algılarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi

An Analysis of High School Students' Perceptions of Virtuous Individuals Across Various Variables

Şener ŞENTÜRK, Doç. Dr. | Assoc. Prof.

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun / Türkiye | Ondokuz Mayıs University, Samsun / Türkiye

egitimhekimi@gmail.com

ORCID: 0000-0002-0672-7820

ROR: 02brte405

Mustafa Selim ALTINIŞIK, Sorumlu Yazar, Dr. Öğr. Üyesi | Corresponding Author, Assistant Professor

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun / Türkiye | Ondokuz Mayıs University, Samsun / Türkiye

mustafaselim.altinisik@omu.edu.tr

ORCID: 0000-0003-1958-3421

ROR: 02brte405

Ayşegül ALTUN, Dr. Öğr. Üyesi | Assistant Professor

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun / Türkiye | Ondokuz Mayıs University, Samsun / Türkiye

aysegul.altun@omu.edu.tr

ORCID: 0000-0002-8046-2242

ROR: 02brte405

Gülşah KOÇYİĞİT ÖZBAY

Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara / Türkiye | Ministry of National Education, Ankara, Türkiye

gulsahkocyigitozbay@gmail.com

ORCID: 0009-0002-2261-070X

ROR: 00jga9g46

ISSN: 1303-880X

e-ISSN: 2667-7504

<http://ded.dem.org.tr>

Makale Türü / Article Type:

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received Date: 11.10.2024

Kabul Tarihi / Accepted Date: 28.11.2024

Yayın Tarihi / Published Date: 25.12.2024

Lisans / Licence: CC BY-NC-4.0.

Tr/En: Tr

Atıf/Citation: Şentürk, Ş., Altınışik, M. S., Altun, A., Koçyiğit Özbay, G. (2024). Lise Öğrencilerinin Erdemli İnsan Algılarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 22(48), 465-498.
<https://doi.org/10.34234/ded.1540150>

Çıkar Çatışması / Competing Interests: Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan ederler. / The authors declare that they have no competing interests.

Yazar Katkıları / Author Contributions: Şener ŞENTÜRK (%30), Mustafa Selim ALTINIŞIK (%30), Ayşegül ALTUN (%20), Gülşah KOÇYİĞİT ÖZBAY (%20)

Öz

Bu araştırma, ortaöğretim kurumlarında eğitim gören öğrencilerin erdemli insan algılarını farklı değişkenler açısından inceleyerek bu değişkenlerin erdemli insan algıları üzerindeki etkisini belirlemeyi amaçlanmaktadır. Araştırmada adalet, merhamet, iffet, cesaret ve hikmet erdemleri incelenmiştir. Araştırmanın çalışma grubu; Samsun ilinde çeşitli liselerde öğrenim gören 9, 10, 11 ve 12. sınıf öğrencileri olan 417 katılımcıdan oluşturmaktadır. Betimsel araştırma modeline göre tasarlanan bu çalışmanın verileri, “Erdemli İnsan Algısı Ölçeği” kullanılarak elde edilmiş olup, katılımcıların erdemli insan algıları hakkında veriler toplanmıştır. Gerçekleştirilen analiz sonuçları, katılımcıların erdemli insan algılarının orta veya yüksek düzeyde olduğunu göstermiştir.

Anahtar Sözcükler: Erdem Algısı, Lise Öğrencisi, İnsani Değerler.

&

Abstract

This study investigates the perceptions of virtuous individuals among secondary education students, focusing on how various variables influence these perceptions of virtuous individuals. In the study, the values of justice, compassion, chastity, courage, and wisdom were analyzed. The study group consists of 417 participants who are 9th, 10th, 11th, and 12th-grade students attending various high schools in the province of Samsun. The study adopts a descriptive design based on the relational survey model, which is one of the quantitative research methods. Data were collected using the “Perception of a Virtuous Person Scale,” which measures participants’ perceptions of virtuous individuals. The results of the analysis indicate that students generally perceive virtuous individuals at a moderate to high level.

Keywords: Perception of Virtue, High School Student, Human Values.

Giriş

İnsanlığın arayışı daima daha anlamlı bir yaşamın, daha iyi bir toplumun ve daha doyurucu bir benliğin izinde olmuştur (Vural, 2023; Smith, 2010). Bu arayış insanlık tarihi kadar eski olduğu düşünülen erdem kavramının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Çetin, 2023; Buchwalter, 1992). Aynı zamanda bireylerin sosyal dinamikleri, ahlaki deneyimleri ve bireysel tutumları erdem kavramının

varlığının hissedilmesine ve bireylerin hayatlarında önemli bir yer edinmesine katkı sağlamıştır (Elmalı, 2006). Bu açıdan ele alındığında erdem kavramının oldukça geniş yelpazede ele alınması gerektiğini gözler önüne sermektedir. Bu durum literatürdeki erdem kavramının tanımlarında; felsefi, sosyolojik, kültürel, psikolojik, dini, eğitimsel boyutlarının ortaya çıkmasını beraberinde getirmiştir (Ratchford vd., 2023; Fowers vd., 2021; Duffy vd., 2018; Gronum, 2015; Kabadayı, 2013; Özen ve Cavanmirza, 2011; Terzis, 1994).

Erdem kavramı genel bir ifade ile iradenin ahlaki iyiliğe, yani insanın zihinsel ve psişik yetilerine yönelmesi olarak yorumlanmaktadır (Önal, 2006; Johnson, 2003). Diğer bir deyişle, ahlak açısından daimi iyi olmayı ve doğru davranışlar sergilemeye olan eğilimi ifade edilmektedir (Schmidt, 2017). Bu süreç bireylerin yüksek ahlaki seviyelere ulaşmasına imkan sağlamakta ve çeşitli niteliklere ev sahipliği yapmaktadır. Örneğin Sokrates için erdem kavramı bilgi ve bilgelikle özdeşleşmektedir (Futter, 2019; Futter, 2013). Bunun yanında Platon ruh, akıl ve istek dengesine işaret etmektedir (Battaly, 2015). Aynı zamanda bilgelik, tutarlılık, hak ve cesaret gibi nitelikleri ifade etmiştir (Desjardins, 1985). Aristoteles ise erdem kavramını, aşırılık ve eksiklik kutupları arasındaki ilişkiye vurgu yaparak orta yolda olma ifadesi ile açıklamaktadır (Saraçoğlu, 2022; Korsgaard, 1986; Joseph, 1934). Tüm bu tanımlar göz önüne alındığında, erdem kavramının çeşitli boyutları barındırdığı görülmektedir.

Erdemin Boyutları

Erdem kavramı; ahlak, özdisiplin, bilgelik, onur, empati, sorumluluk, ölçülülük, dürüstlük, cömertlik, sabır, özsaygı, yardımseverlik gibi pek çok kavramla ilişki içerisinde olan dinamik bir kavramdır (Aktan, 2009; Giampietro, 2006). Bu boyutlardan şüphesiz en temeli erdemin ahlaki boyutudur. Ahlaki boyutta erdem, istendik ahlaki değerlerin bir yansıması olarak ifade edilmektedir (Özgen, 2018; Demirkol, 2014). Bu yönüyle ahlak boyutu, erdemin diğer boyutlarını kapsayıcı özellik barındırmakta ve onları yönlendiren temel bir çerçeve sağlayarak bireylerin doğru ve yanlış tutumu ile ilgili genel bir anlayışı vurgulamaktadır (Svensson, 2010). Diğer yandan özdisiplin boyutunda ise bireyin duygu, düşünce ve davranış hakimiyeti üzerindeki belirleyiciliği ön planda bulunmaktadır (Baumeister ve Juola Exline, J. (1999). Bilgelik boyutunda ise bilgi ve öğrenmenin izinde olarak doğru bilgiyi uygulamayı ifade etmektedir (Culham ve Lin, 2020). Beraberinde onur boyutunda bazı etik değerlere bağlı kalmak vurgulanırken (Mosquera, 2013), empati boyutunda duyarlı bir davranış eğili-

minde olmak işaret edilmektedir (Kotsonis ve Dunne, 2024). Bunları yanında ölçülülük boyutunda aşırılıktan uzaklaşmak, dürüstlük boyutunda samimiyet ilkesi, cömertlik boyutunda paylaşıma açık olmak, sabır boyutunda dayanıklılık ve özsaygı boyutunda özünü değerli hissetmek bulunmaktadır (Kovács, 2006; Dudzinski, 2004; Bowman, 1982; Dent, 1975). Erdem kavramının birçok tanımının bulunmasının ardında yatan neden, yaşamın her yönünü etkileyen karmaşık ve çok katmanlı bir boyutu ifade etmesinden kaynaklanmaktadır.

Yukarıdakilere ek olarak erdem kavramından bahsederken, bu araştırmanın da ele alınan; adalet, merhamet, iffet, cesaret ve hikmet boyutlarından bahsetmek gerekmektedir. İlk olarak adalet kavramı erdemli bir yaşamın en temel göstergeleri arasında yer almaktadır (Saruhan, 2015). Adalet kavramı erdemin bir sonucu olarak ele alınabilir. Bu yönüyle eşitlik ve hakkaniyetin ortaya çıkması ile ilişkili bir yönünün bulunduğu bilinmektedir (Kaptan, 2014; Smith, 1999). Dolayısıyla erdemli bir bireyin, adil kararlar alan ve adalet ilkesini yaşamının merkezinde barındıran bir yapıda olması beklenmektedir (Diş, 2020; Curzer, 1995). Duyarlılığın ve yardımseverliğin somut bir ifadesi olan merhamet ise bireylerin ahlaki yükümlülüklerinin yerine getirilmesine olanak sağlayan önemli bir erdem boyutudur. Nitekim merhamet içeren davranışlar, erdemli yaşam yolculuğundaki içsel huzurun göstergeleri arasında yer almaktadır (Dmitriyeva ve Chulkina, 2022; O'Driscoll, 1983). Erdemli bir bireyin merhametli olma becerisine sahip olması gerektiğinden erdem ve merhamet kavramlarının birbirlerini tamamlar nitelikte olduğu ifade edilebilir.

İffet boyutu ise toplumsal ahlaka uygunluk, sosyal yaşamda ölçülülük ve dürüstlük davranışları ile özdeşleşen bir kavramdır (Porter, 2005). Bu yönüyle bireylerin içsel değerleri ışığında davranışlar sergilemesini gerektirmektedir. Bu da iffeti, bireyin içi ile dışının bir olmasına hizmet eden ulvi bir erdem boyutu olmasına hizmet etmektedir. Dolayısıyla erdemli bir yaşam için olmazsa olmaz bir boyutu ifade etmektedir (Wang, 2020; Karakaya, 2019). Cesaret boyutu ise erdemli bir hayatın önemli bir bileşenini ifade etmektedir. Zira cesaret, bireylerin zorluklar karşısında uygun olanı sergileme sürecinde harekete geçmeyi sağlayan içsel bir gücü ifade etmektedir. Bu yönüyle tehlikeli, riskli ve korku içeren durumlarda bile ahlaki değerler doğrultusunda hareket etmeyi ifade etmektedir (Mert, 2021; Baynal ve Yıldırım, 2020). Son olarak hikmet ise bilgelikle özdeşleşen derin bir anlayışı barındıran bir erdem boyutunu oluşturmaktadır (Özgen, 2018). Aynı zamanda hayatın anlamını hissetme eğilimini ifade etmektedir (Çınar, 2007). Bu yönüyle hikmet bireylerin ahlaki tercihler arasında en doğru olanı seçmesine zemin hazırlamaktadır. Bu da bireylerin hem

bilgi sahibi olmasını hem de edindiği bilgiler doğrultusunda istendik davranışlar sergilemesini gerektirmektedir (Svensson, 2010; Das, 2003).

Lise Öğrencileri ve Erdem

Erdem, hemen hemen her yaş ve kesimdeki bireylerin hayatlarının merkezinde bulunmakta ve çeşitli etkilerle kendisini göstermektedir. Erdem algısı; çocukluk ve ergenlik döneminde karakter gelişimi, genç yetişkinlik döneminde kimlik oluşumu, orta yaşlarda toplumsal sorumluluk ve yaşlılıkta bilgelik ve danışmanlıkla varlığını hissettirmektedir (Hawking vd., 2020; Clement ve Bollinger, 2016; Battaly, 2015). Burada ele alınması gereken ana dönemlerden birisi lise çağındaki bireylerdir. Araştırmalar lise yıllarının, bireylerin karakterlerinin şekillenmesinde ve bireysel değerlerinin inşa edilmesinde oldukça hassas bir dönem olduğunu göstermektedir (Karaboğa, 2019; Ekşi vd., 2017; Mpaata, 2017; McAdams ve Olson, 2010). Bu yönüyle doğru ve yanlış, iyi ve kötü kavramları arasındaki ayrıma ilişkin tutumun belirginleşmeye başladığı bir süreci ifade ettiği söylenebilir. Bunun yanında lise yılları sosyal ilişkinin ön planda olduğu bir dönemdir (Gürses ve Kılavuz, 2016). Bu dönemde artan ve çeşitlenen arkadaşlık ilişkileri ve toplumsal deneyimler, bireylerin kişilik gelişiminde oldukça etkilidir (Canals vd., 2005; Remschmidt, 1994). Bu süreç aynı zamanda lise öğrencileri için hem psikolojik hem de duygusal bütünlüğüne zarar verebilecek riskler barındırabilmektedir. Araştırmalar, özellikle karakter ile ilgili olan bazı temel erdemlerin lise öğrencilerinin riskli davranış sergileme sıklığını etkilediğini göstermektedir (Zhang ve Zhao, 2022; Kabakcı, 2019). Ayrıca çevresini tanıma ve anlamlandırma açısından daha özerk sosyal girişimlerin yer aldığı lise çağı istendik olmayan sosyal kabulle sonuçlanabilmektedir (Schwartz vd., 2006; Markey vd., 2003). Bu durumun erdem gibi bazı dinamiklere karşı uzaklaşmaya neden olduğu ifade edilebilir.

Lise öğrencilerinde erdem algısı, her ne kadar kültürel faktörlerden etkilenirse de onların kişiliklerini şekillendiren temel taşları ifade eder ve karakter gelişimlerinde hayati bir rol oynar (Thoma vd., 2019). Zira erdemli davranışlar; bireylerin bilinçli ve etik kararlar verebilmelerine, sağlıklı ve saygılı ilişkiler kurabilmesine, zorlukları anlamlandırma ve onlarla başa çıkabilmelerine katkı sağlamaktadır (McLoughlin ve Kristjánsson, 2024; Mehari vd., 2023; Briggs ve Lumsdon, 2022; Meydan, 2019). Bunun yanında eğitim süreci, pek çok erdemi keşfetme açısından lise öğrencilerine olanak sağlamaktadır (Wong vd., 2022). Bu durumun lise öğrencilerinin onların hem akademik hem de kişilik ve ahlak

gelişimlerinde oldukça işlevsel olduğu bilinmektedir (Briggs ve Lumsdon, 2022; Meydan, 2021; Jeynes, 2019). Buna karşın erdem kavramının hangi boyutlarının etkili olduğu araştırılması gereken bir konudur. Özellikle adalet, merhamet, iffet, cesaret ve hikmet boyutlarının lise öğrencilerinde hangi düzeyde olduğu ve onların erdem algılarına hangi düzeyde hizmet ettiği literatür açısından önemli bir husustur. Zira literatür incelendiğinde lise öğrencilerinin kişisel, sosyal ve ahlak gelişimlerinde kritik rol oynayan bu boyutların bir arada ele alındığı bir çalışma bulunmamaktadır. Araştırmadan elde edilecek verilerin ilgili alana ışık tutacağı ve bu alanda gerçekleştirilecek çalışmalarda tamamlayıcı bir etki oluşturacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda bu araştırmanın ana amacı lise öğrencilerinin erdemli insan algılarının yukarıda ifade edilen değişkenler açısından incelenmesi olarak belirlenmiştir. Bu amaç doğrultusunda lise öğrencilerinin erdemli insan algısı ve erdemli insan algısının alt boyutları olan hikmet, iffet, cömertlik, adalet ve cesaret boyutlarındaki algıları cinsiyet, gelir düzeyi, sınıf düzeyi ve okul türüne göre karşılaştırmak için aşağıdaki araştırma soruları kullanılacaktır.

- AP1. Cinsiyete göre lise öğrencilerinin erdemli insan algısı ve erdemli insan algısının alt ölçekleri olan hikmet, iffet, cömertlik, adalet cesaret boyutlarındaki algıları farklılaşmakta mıdır?
- AP2. Gelir düzeyine göre lise öğrencilerinin erdemli insan algısı ve erdemli insan algısının alt ölçekleri olan hikmet, iffet, cömertlik, adalet cesaret boyutlarındaki algıları farklılaşmakta mıdır?
- AP3. Sınıf düzeyine göre lise öğrencilerinin erdemli insan algısı ve erdemli insan algısının alt ölçekleri olan hikmet, iffet, cömertlik, adalet cesaret boyutlarındaki algıları farklılaşmakta mıdır?
- AP4. Okul türüne göre lise öğrencilerinin erdemli insan algısı ve erdemli insan algısının alt ölçekleri olan hikmet, iffet, cömertlik, adalet cesaret boyutlarındaki algıları farklılaşmakta mıdır?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmanın araştırma deseni belirli bir popülasyondan seçilen örneklem üzerinden tek bir zaman diliminde veri toplanarak gerçekleştirildiği için kesitsel (cross-sectional) bir çalışmadır (Fraenkel vd., 2012). Bu çalışmada veriler lise öğrencilerinin oluşturduğu belirli bir popülasyondan seçilen örnekleminden bir

defa toplanmıştır bu nedenle çalışma kesitsel bir desene sahiptir. Bu şekilde elde edilen nicel veriler kullanılarak ortaöğretim kurumlarında eğitim gören öğrencilerin erdemli insan algılarını belirlenmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2023-2024 eğitim-öğretim yılında, Samsun il merkezindeki farklı okul türlerinde öğrenim gören 9, 10, 11, ve 12. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışma grubunun seçiminde basit tesadüfi örnekleme yöntemi seçilmiştir. Çalışma grubunu, farklı okul türlerinde ve farklı sınıf düzeyinde okuyan, araştırmaya tesadüfi olarak seçilen ve ölçeklere cevap vermeye gönüllü olan 417 katılımcı oluşturmaktadır. Bu yönüyle araştırmadaki örneklem sayısının analizler için kullanılabilir düzeyde olduğu görülmüştür (Keskin, 2020). Örnekleme ilişkin diğer değişkenler aşağıdaki demografik değişkenler tablosunda ifade edilmiştir.

Tablo 1: Demografik Değişkenlere İlişkin Bilgiler			
Değişken	Alt değişken	f	%
Cinsiyet	Kız	222	53.2
	Erkek	195	46.8
Sınıf Düzeyi	9	107	25.7
	10	103	24.7
	11	106	25.4
	12	101	24.2
Aile Gelir Düzeyi	Düşük	61	14.6
	Orta	222	53.2
	Yüksek	133	31.9
Okul Türü	Fen Lisesi	82	19.7
	Anadolu Lisesi	80	19.2
	İmam Hatip Lisesi	89	21.3
	Sağlık Meslek Lisesi	82	19.7
	Çok Programlı Lise	84	20.1

Tablo 1’de katılımcıların tanımlayıcı istatistikleri görülmektedir. Tablo 1’e göre araştırma örnekleminde 417 katılımcı bulunmaktadır. Katılımcıların çoğunu kız öğrenciler (%53,2) oluşturmaktadır. Katılımcı öğrencilerin sınıflarına bakıldığında ise en az katılımın 12. Sınıftan (%24.2) olduğu, en çok katılımın ise 9. Sınıftan olduğu (%25.7) görülmektedir. Ancak öğrencilerin katılımları sınıflarına göre genel olarak incelendiğinde, katılım sayılarının dengeli olarak dağıldığı görülmektedir. Öğrencilerin gelir düzeyleri incelendiğinde ise gelir düzeyi düşük olan öğ-

rencilerin (%14,6) azınlıkta olduğu, orta (%53,2) olan öğrencilerin ise çoğunlukta olduğu görülmektedir. Ailesinin gelir düzeyi yüksek olan öğrenciler ise katılımcı öğrencilerin % 31,9'unu oluşturmaktadır. Ayrıca çalışmaya katılan öğrencilerin okul türlerinin dengeli bir dağılım sergilediği olduğu görülmektedir.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmanın veri toplama araçlarını; araştırmanın amacı doğrultusunda oluşturulan Sosyo-Demografik Bilgi Formu ve Erdemli İnsan Algısı Ölçeği oluşturmaktadır.

Sosyo-Demografik Bilgi Formu. Bu çalışmada kullanılan Sosyo-Demografik Bilgi Formu; liseli öğrencilerinin demografik özelliklerini kapsamaktadır. Sosyo-Demografik Bilgi Formu lise öğrencilerinin; cinsiyet, sınıf düzeyi, gelir düzeyi, okul türü gibi değişkenlere ilişkin soruları içermektedir. Sosyo-Demografik Bilgi Formunda bulunan tüm bu sorular çalışmanın amacına göre oluşturulmuş olmakla birlikte araştırmaya katılan lise öğrencilerinin kendilerini ifade etmelerini kolaylaştıracak ve araştırmaya katkı sağlayacak verileri sunmaktadır.

Erdemli İnsan Algısı Ölçeği. Erdemli İnsan Algısı Ölçeği, bireylerin erdemli insan algılarını ölçmek amacıyla Yiğitçe ve Şentürk (2024) tarafından geliştirilmiştir. 21 madde ve 5 alt faktörden oluşan ölçek maddeleri, 5'li likert formda hazırlanmıştır. Her bir maddeye verilen puanlar 1-5 arasındadır. 1 puan “kesinlikle katılmıyorum”, 2 puan “katılmıyorum”, 3 puan “kararsızım”, 4 puan “katılıyorum” ve 5 puan “kesinlikle katılıyorum” anlamına gelmektedir. Katılımcılardan erdemli insan algısı nasıl olmalıdır şeklinde düşünerek puanlama yapmaları istenmiştir. Ölçekten alınacak puanlar; hikmet faktörü için 8-20 puan, iffet faktörü için 4-20 puan, cömertlik faktörü için 11-20 puan, adalet faktörü için 8-30 puan, cesaret faktörü için 3-15 puandır. Ölçeğin geneli için 38-105 puan arasında değişmektedir. Tüm faktörlere ve ölçeğin geneline ilişkin puanlar katılımcıların erdemli insan algılarının orta-yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir. Ölçeğin güvenilirlik analizleri kapsamında iç tutarlılık Alpha katsayısı .83 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca faktör yapısının toplam varyansın %58'ini açıkladığı görülmüştür. Bu bağlamda ölçeğin geçerli ve güvenilir bir yapıda olduğu görülmektedir.

Araştırmanın Süreci

Araştırmada öncelikle çalışmanın amacına uygun olarak belirlenen Erdemli İnsan Algısı Ölçeğinin kullanım izni alınmıştır. Beraberinde araştırmayı başlatmak ve sürdürebilmek için Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik

Kurulundan çalışma izini alınmıştır. Çalışmada aynı zamanda Samsun İl Milli Eğitim Müdürlüğünden gerekli araştırma izinleri alınmıştır. Bu bağlamda 2024 yılının Mayıs ayında veri toplama süreci başlamış olup, aynı yılın Temmuz ayında veri toplama süreci nihayete erdirilmiştir. Veri toplama araçlarının uygulanma sürecinde formlar katılımcılara yöneltilmeden önce çalışma ile ilgili aydınlatılmış onam formunun yer aldığı bilgiler katılımcılara ifade edilmiş ve buna ek olarak sosyo-demografik bilgi formunun girişinde de yazılı olarak beyan edilmiştir. Aynı zamanda katılımcıların araştırmaya gönüllü olarak katıldıklarına ilişkin onamları alınmıştır. Araştırmada her bir katılımcıya demografik bilgi formu hariç toplam 21 soru yöneltilmiştir. Bir katılımcının tüm formları yanıtlama süresi ortalama 15 dakika olduğu görülmüştür. Çalışma süreci boyunca gönüllülük ve gizlilik ilkelerine bağlı kalınmış ve araştırmanın tüm aşamalarında göz önünde bulundurulmuştur. Araştırma grubunda bulunan katılımcılara uygulanan ölçme araçlarından elde edilen veriler düzenlendikten sonra verilerin analizi basamağına geçilmiştir.

Verilerin Analizi

Verilerin analizine başlamadan önce kayıp veriler incelenmiş ve veride kayıp verinin olmadığı belirlenmiştir. Ayrıca uç değerlerin incelenmesi amacıyla tüm ölçek değerleri için z-skor değerleri hesaplanmıştır. Z-skor değerleri incelendiğinde veri setinde tekli uç değer olmadığı görülmüştür.

Bulgular

Bu bölümde lise öğrencilerinin; cinsiyet, gelir düzeyi, sınıf düzeyi ve okul türü değişkenlerine göre erdemli insan algılarına ilişkin bulgular sunulmaktadır.

Cinsiyet Değişkenine Göre Lise Öğrencilerinin Erdemli İnsan Algısına İlişkin Bulgular

Erdemli insan algısı ve bu ölçeğin alt boyutları olan hikmet, iffet, cömertlik, adalet ve cesaret boyutlarının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı test edilmeden önce çarpıklık ve basıklık katsayıları incelenerek verinin normal dağılımına bakılmış ve erdem algısının normal dağılmadığı ancak alt boyutların normal dağıldığı bulunmuştur. Erdem algısının kadın ve erkek kategorilerinin

her ikisinde de normal dağılmadığı gözlemlendiği için Mann Whitney U testi, alt boyutlarda ise t testi ile veriler analiz edilmiş ve sonuçlar aşağıda verilmiştir.

Tablo 2: Cinsiyet Değişkenine İlişkin t-Testi Sonuçları

Değişken	Cinsiyet	N	$\bar{x}$	s	sd	t	p
Hikmet	Kız	222	3.550	0.661	415	-1.797	0.074
	Erkek	195	3.669	0.697			
İffet	Kız	222	3.462	0.749	415	0.520	0.601
	Erkek	195	3.422	0.809			
Cömertlik	Kız	222	3.937	0.754	415	2.373	0.018
	Erkek	195	3.754	0.821			
Adalet	Kız	222	4.102	0.645	415	3.410	0.001
	Erkek	195	3.874	0.722			
Cesaret	Kız	222	3.179	0.935	415	0.997	0.319
	Erkek	195	3.089	0.900			

Tablo 2'deki veriler incelendiğinde cömertlik $t(415) = 2.373$, $p < 0.05$ ve adalet $t(415) = 3.410$, $p < 0.05$ alt boyutlarında cinsiyete göre anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir. Kız öğrencilerin cömertlik algısı ($=3.973$) ve adalet algısının ($=4.102$) daha yüksek olduğu bulunmuştur. Hikmet $t(415) = -1.797$, $p > 0.05$; iffet $t(415) = 0.520$, $p > 0.05$ ve cesaret $t(415) = 0.997$, $p > 0.05$ alt boyutlarında ise cinsiyete göre anlamlı bir farklılık olmadığı gözlenmiştir.

Tablo 3: Erdem Algısının Cinsiyete Göre U Testi Sonucu

Cinsiyet	n	Sıra Ortalaması	U	p
Kadın	222	217.31	19801	0.133
Erkek	195	199.54		

Tablo 3'te ifade edilen U testi sonucuna göre erdem algısının cinsiyete göre anlamlı bir fark oluşturmadığı bulunmuştur.

Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Lise Öğrencilerinin Erdemli İnsan Algısına İlişkin Bulgu

Erdemli insan algısı ve bu ölçeğin alt boyutları olan hikmet, iffet, cömertlik, adalet ve cesaret boyutlarının gelir düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığı test edilmeden önce çarpıklık ve basıklık katsayıları incelenerek verinin normal

dağılımına bakılmıştır. Erdem algısı ile hikmet ve adalet algısı alt boyutları her kategoride normal dağılmadığı için Kuruskal-Wallis H testi; iffet, cömertlik ve cesaret algısı alt boyutları normal dağıldığı için de ANOVA ile veriler analiz edilmiş ve sonuçlar aşağıda verilmiştir.

Tablo 4: İffet, Cömertlik ve Cesaret Algılarının Gelir Düzeyine Göre ANOVA Sonuçları

Değişken	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
İffet	Gruplar arası	0.720	2	0.360	0.595	0.552
	Gruplar İçi	250.615	414	0.605		
	Toplam	251.335	416			
Cömertlik	Gruplar arası	1.057	2	0.529	0.845	0.430
	Gruplar İçi	258.975	414	0.626		
	Toplam	260.032	416			
Cesaret	Gruplar arası	1.011	2	0.506	0.598	0.551
	Gruplar İçi	350.160	414	0.846		
	Toplam	351.171	416	0.360		

Tablo 4'e göre öğrencilerin iffet algısı $F(2, 416) = 0.595$, $p > 0,05$; cömertlik algısı $F(2, 416) = 0.845$, $p > 0,05$ ve cesaret algısı $F(2, 416) = 0.598$, $p > 0,05$ gelir düzeyine göre farklılık göstermemektedir.

Tablo 5: Hikmet ve Adalet Algısı Alt Boyutları ve Erdem Algısının Gelir Düzeyine Göre H-Testi Sonuçları

Değişken	Gelir Düzeyi	n	sd	χ^2	p
Erdem	Düşük	62	3	0.018	0.991
	Orta	222			
	Yüksek	133			
Hikmet	Düşük	62	3	1.029	0.598
	Orta	222			
	Yüksek	133			
Adalet	Düşük	62	3	1.082	0.582
	Orta	222			
	Yüksek	133			

Tablo 5'e göre erdem algısı χ^2 ($sd=3, n=417$)=0.018, $p > 0.05$ ile hikmet algısı χ^2 ($sd=3, n=417$)=1.029, $p > 0.05$ ve adalet algısı χ^2 ($sd=3, n=417$)=1.082, $p > 0.05$ alt boyutları gelir düzeyine göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Lise Öğrencilerinin Erdemli İnsan Algısına İlişkin Bulgu

Erdemli insan algısı ve bu ölçeğin alt boyutları olan hikmet, iffet, cömertlik, adalet ve cesaret boyutlarının sınıf düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığı test edilmeden önce çarpıklık ve basıklık katsayıları incelenerek verinin normal dağılımına bakılmıştır. Erdem algısının ve iffet, cömertlik ve adalet algısı alt boyutlarının her kategoride normal dağılmadığı gözlenmiş ve analizler Kuruskal-Wallis H testi ile yapılmıştır. Hikmet ve cesaret algısı alt boyutları normal dağılmaktadır dolayısıyla ANOVA ile veriler analiz edilmiş. Analizlerin sonuçları aşağıda verilmiştir.

Tablo 6: Sınıf Düzeyi Değişkenine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Değişken	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Hikmet	Gruplar arası	3.024	3	1.008	2.197	.088
	Gruplar İçi	189.458	413	.459		
	Toplam	192.482	416			
Cesaret	Gruplar arası	4.896	3	1.632	1.947	.121
	Gruplar İçi	346.275	413	.838		
	Toplam	351.171	416			

Tablo 6'ya göre hikmet algısı $F(3, 416) = 2.197, p > 0.05$ ve cesaret algısı $F(3, 416) = 1.947, p > 0.05$ öğrencilerin sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

Tablo 7: İffet, Cömertlik, Adalet ve Erdem Algısı Alt Boyutları ve Erdem Algısının Sınıf Düzeyine Göre H-Testi

Değişken	Sınıf Düzeyi	Sıra Ort.	n	sd	χ^2	p
Erdem	9	181.12	107	3	11.262	0.010
	10	236.05	103			
	11	205.34	106			
	12	214.78	101			
İffet	9	190.36	107	3	9.200	0.027
	10	219.22	103			
	11	194.37	106			
	12	233.69	101			
Cömertlik	9	171.89	107	3	18.564	0.000
	10	240.56	103			
	11	220.56	106			
	12	204.00	101			

Adalet	9	189.15	107	3	12.256	0.007
	10	240.22	103			
	11	192.29	106			
	12	215.73	101			

Tablo 7 incelendiği zaman erdem algısının sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur, χ^2 (sd=3,n=417)=11.262, $p<0.05$. Hangi gruplar arasında anlamlı fark olduğunu belirlemek için yapılan ikili karşılaştırma sonucuna göre 9-10. sınıflar arasında ve de 10 – 11. sınıflar arasında anlamlı fark olduğu diğer sınıf düzeyleri arasında ise anlamlı fark olmadığı bulunmuştur. İffet algısının sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur, χ^2 (sd=3,n=417)=9.200, $p<0.05$. Bu alt boyutta 9–10; 9-12 ve 11 – 12. sınıflar arasında anlamlı fark vardır, diğer sınıf düzeyleri arasında ise anlamlı fark yoktur. Cömertlik algısının sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur, χ^2 (sd=3,n=417)=18.564, $p<0.05$. Cömertlik alt boyutu sadece 9-10 ve 9-11. sınıflar arasında farklılaşmaktadır. Son olarak adalet algısının sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur, χ^2 (sd=3,n=417)=12.256, $p<0.05$. Bu alt boyutta 9-10 ve 10-11. sınıflar arasında farklılık göstermekte, diğer sınıf düzeylerinde ise farklılık göstermemektedir.

Okul Türü Değişkenine Göre Lise Öğrencilerinin Erdemli İnsan Algısına İlişkin Bulgu

Erdemli insan algısı ve bu ölçeğin alt boyutları olan hikmet, iffet, cömertlik, adalet ve cesaret boyutlarının okul türüne göre farklılaşıp farklılaşmadığı test edilmeden önce çarpıklık ve basıklık katsayıları incelenerek verinin normal dağılımına bakılmıştır. Erdem algısı ve alt boyutları lise türü kategorilerde normal dağılmamaktadır. Bu nedenle analizler Kuruskal-Wallis H testi ile yapılmış ve sonuçları aşağıda verilmiştir.

Tablo 8: Erdem Algısı ve Alt Boyutlarının Okul Türüne Göre H Testi Sonuçları

Değişken	Okul Türü	Sıra Ort.	n	sd	χ^2	p
Erdem	AlHL	214.80	82	4	131.127	0.011
	Fen Lisesi	249.04	80			
	AL	189.03	89			
	MTAL	196.02	82			
	Sosyal Bil. L.	199.03	84			

Hikmet	AİHL	205.10	82	4	6.766	0.149
	Fen Lisesi	218.30	80			
	AL	206.96	89			
	MTAL	230.85	82			
	Sosyal Bil. L.	187.78	84			
İffet	AİHL	214.8	82	4	13.127	0.011
	Fen Lisesi	249.04	80			
	AL	189.03	89			
	MTAL	196.02	82			
	Sosyal Bil. L.	199.03	84			
Cömertlik	AİHL	240.88	82	4	14.460	0.006
	Fen Lisesi	228.78	80			
	AL	180.52	89			
	MTAL	204.10	82			
	Sosyal Bil. L.	194.00	84			
Adalet	AİHL	246.61	82	4	19.879	0.001
	Fen Lisesi	224.44	80			
	AL	168.28	89			
	MTAL	202.23	82			
	Sosyal Bil. L.	207.34	84			
Cesaret	AİHL	205.31	82	4	2.378	0.667
	Fen Lisesi	226.61	80			
	AL	203.35	89			
	MTAL	200.96	82			
	Sosyal Bil. L.	209.67	84			

Tablo 8 incelendiği zaman erdem algısının okul türüne göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur, χ^2 (sd=4,n=417)=131.127, $p<0.05$. Hangi gruplar arasında anlamlı fark olduğunu belirlemek için yapılan ikili karşılaştırma sonucuna göre AL-AİHL, AL- Fen Lisesi, Sosyal Bil. L.- Fen Lisesi fark olduğu diğer okul türleri arasında ise anlamlı fark olmadığı bulunmuştur. Alt boyutlar incelendiğinde ise iffet algısının okul türüne göre farklılaştığı, χ^2 (sd=4,n=417)=13.127, $p<0.05$ ve hangi liseler arasında fark olduğuna bakıldığında AL- Fen Lisesi ve MTAL- Fen Lisesi arasında farklılık olduğu diğer liseler arasında farklılık olmadığı bulunmuştur. Cömertlik alt boyutu da liseler arasında anlamlı farklılık göstermektedir, χ^2 (sd=4,n=417)=9.200, $p<0.05$. Bu alt boyutta sadece AL-AİHL arasında fark vardır.

Adalet algısı alt boyutu okul türüne göre farklılaşmaktadır, χ^2 (sd=4,n=417)=19.879, $p<0.05$. Bu alt boyutta AL- Fen Lisesi ve AL-AİHL arasında anlamlı fark vardır, diğer okul türleri arasında ise anlamlı fark yoktur. Hikmet algısı alt boyutu ise lise türüne göre anlamlı farklılık göstermemektedir, χ^2 (sd=4,n=417)=6.766, $p>0.05$. Benzer şekilde cesaret algısı alt boyutu da anlamlı farklılık göstermemektedir, χ^2 (sd=4,n=417)=2.378, $p>0.05$.

Alt Boyutlara Göre Lise Öğrencilerinin Erdemli İnsan Algısına İlişkin Bulgu

Lise öğrencilerinin hikmet, iffet, cömertlik, adalet ve cesaret alt boyutlarının ve bu boyutların toplamından oluşan erdemli insan algısı ölçeğinden elde edilen ortalamaları hesaplanmış ve Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9: Alt Boyutlara İlişkin Ortalamalar

Alt Boyut	N	Minimum	Maximum	X Ort.	ss.
Hikmet	417	1.25	5.00	3.6055	.68022
İffet	417	1.00	5.00	3.4430	.77728
Cömertlik	417	1.00	5.00	3.8513	.79062
Adalet	417	1.33	5.00	3.9954	.69057
Cesaret	417	1.00	5.00	3.1368	.91878
Toplam	417	1.57	5.00	3.6655	.49153

Tablo 9 incelendiği zaman “Adalet” en yüksek ortalama skoru ($x = 3.9954$) alırken, “Cesaret” en düşük ortalama skoruna ($x = 3.1368$) sahiptir. Cesaret boyutunun diğer beş boyuttan daha düşük bir skor alması, katılımcıların bu boyutu diğerlerine göre biraz daha az önemsediklerini gösteriyor olabilir. Diğer boyutlara bakıldığında, “Cömertlik” ($x = 3.8513$), “Hikmet” ($x = 3.6055$) ve “İffet” ($x = 3.4430$) olduğu görülmektedir.

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada lise öğrencilerinin erdemli insan algıları ve erdemli insan ölçeğinin alt boyutları olan hikmet, iffet, cömertlik, adalet ve cesaret boyutları ile ilgili algıları çeşitli değişkenlere göre karşılaştırılmış ve lise öğrencilerin erdemli insan algısı ve erdemli insan ölçeğinin alt boyutları dikkate alındığında cinsiyete, gelir düzeyine, sınıf düzeyine ve okul türüne göre bazı farklılıklar olduğu belirlenmiştir.

Lise öğrencilerinin erdem algılarının çeşitli değişkenler açısından incelendiği bu araştırma cinsiyete göre lise öğrencilerinin erdem algılarının anlamlı farklılık sergilemediğini göstermektedir. Araştırmalar, bunun nedenleri arasında erdem algısının toplumsal normların etkisi altında hem kız hem de erkek öğrencilere benzer temel içeriklerle sunulması olduğunu göstermektedir (Cihan, 2014). Bu durum cinsiyetten bağımsız olarak erdem algısının farklılık göstermemesine katkı sağlamış olabilir. Bunun yanında erdem algısının kendi içerisinde evrensel değerleri barındırdığı düşünüldüğünde kişisel özelliklerden bağımsız olarak herkes için geçerli bir yapıda olması (Topal, 2019), cinsiyetten bağımsız olarak algılanmasına neden olmuş olabilir. Bu sonuca etki eden bir diğer faktöründe eğitimde eşitlik ilkesinin olduğu düşünülmektedir (Çelik, 2017). Nitekim okullarda sunulan değerler eğitimi cinsiyet ayrımı yapılmadan sunulan bir hizmettir (Meydan, 2014). Bu durum erdem kavramının cinsiyet ayrımı gözetmeden algılanmasına neden olmuş olabilir. Son olarak lise öğrencilerinin içerisinde bulunduğu gelişimsel süreç de bu bulguyu desteklemektedir. Nitekim ergenlik döneminde bulunan lise öğrencileri toplumsal değerlere daha duyarlı olabilirler (Sarıkaya, 2022) ve bu durum bazı toplumsal değerlerin cinsiyetten bağımsız olarak algılanmasına neden olabilir. Tüm bunlara karşın buradaki bulgunun aksine Ferragut vd. (2014) ve Toner vd. (2012) tarafından yapılan çalışmalarda kız öğrencilerin erdem algısı puanlarının erkek öğrencilere göre yüksek olduğu bulunmuştur. Erdem algısının alt boyutları incelendiği zaman cömertlik ve adalet algılarında kız öğrencilerin, erkek öğrencilerden daha yüksek puanlar aldığı gözlenmiştir. Bu durumun erkek öğrenciler için çeşitli erdemlerin baskılanmasına ve arka planda kalmasına neden olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca kadınların duygusal davranış kapasitesinin daha yoğun olduğu bilinmektedir. Buna karşın erkeklerin hem kendi hem de başkalarının duygularını anlama ve bunları ifade etme hususunda kızlara göre daha az becerikli olduğu bilinmektedir (Kindlon ve Thompson, 2000; Eisenberg vd., 1996). Bu özellikler bireylerin sosyal ilişki ve iletişim boyutunu oluşturur

ve hem karakter gelişimiyle hem de cömert ve adaletli kavramlarıyla ilişki içerisinde (Park, 2004). Kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha cömert ve adaletli bir erdem algısına sahip olduğu sonucu bu açıdan ele alındığında, bu bulguyu kız öğrencilerin sosyal ve duygusal iletişim becerilerinin ve fırsatlarının daha güçlü olması ile açıklamak mümkündür.

Araştırmadan elde edilen bir diğer bulgu ise gelir düzeyine göre lise öğrencilerinin erdem algısı ve alt boyutlarında anlamlı farklılık sergilemediğidir. Çeşitli kültürlerdeki araştırma sonuçları her ne kadar farklı sonuçlar bildirirse de (Afaq ve Siddiqui, 2021), anlamlı farklılığın ortaya çıkmamasındaki temel nedenlerden biri lise öğrencilerinin ekonomik ihtiyaçlarının belirli sınırlar içerisinde olması olabilir. Sosyoekonomik durumun kişilik ve karakter gelişimi üzerindeki etkisi yadsınamaz bir gerçek olmasına karşın (Vleioras ve Robinson, 2023; Bostan, 2014; Seider vd., 2013; Sharma ve Vaid, 2005), lise öğrencilerinin ihtiyaçları göz önüne alındığında hemen hemen benzer ekonomik kapasitede yer aldığı görülmektedir (Baker ve Duncombe, 2004). Ayrıca lise öğrencilerinde temel psikolojik ihtiyaçlarla sosyoekonomik ihtiyaçlar arasında ayırım yapmanın oldukça güç olduğu ifade edilmektedir (Yoleri, 2001). Bu durum katılımcıların gelir düzeyleri farklı olsa dahi benzer ritüellere ilişkin ihtiyaçları gidermek için benzer algılanabildiğinden, hemen hemen homojen hissedilmesine ve erdem algısı üzerinde farklılaşmayı gölgede bırakmasına neden olduğu düşünülmektedir.

Araştırmadan elde edilen bir diğer bulgu ise sınıf düzeyine göre lise öğrencilerinin erdem algılarının anlamlı farklılık sergilediğidir. Ancak bu farklılığın yalnızca 9. sınıflar ile 10. sınıflar arasında anlamlı olduğu ve 10. sınıfta bulunan öğrencilerinin erdemli insan algılarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu durumun ortaya çıkmasında lise sürecindeki 9. ve 10. sınıflar arasındaki temel farklılıklara göz atmak gerekir. Lise hayatı bireylerin karakter ve erdem gelişimi açısından kritik bir dönemde olmasına karşın özellikle lise sürecinin ilk yılı daha çok uyum süreci ile geçebilmektedir (Makas ve Düşünceli, 2021). Ders seçme, kurallara uyum sağlama, arkadaşlık ilişkilerini keşfetme gibi durumlar bu dönemde sıklıkla görülebilir (Dağ, 2018). İçerisinde bulunulan sosyal uyum ve yeni başlangıçlar bireylerin duygu, düşünce, davranış, tutum ve algılarında etkili olabilmektedir (Yakymchuk vd., 2019; Özgüle ve Sümer, 2017). Araştırmalar lise hayatının ilk yılında olan 9. sınıfların, yeni bir ortamda davranış ve tutumlarını daha sık değiştirebileceğini ve sinayabileceğini göstermektedir

(Oliveira, vd., 2023; Kahle vd., 1980). Bu durum bazı değerlere ilişkin algıların daha değişken ve baskı altında kalmasına neden olabilir (Adıgüzel, 2012). Buna karşın 10. sınıfta öğrencilerin hem alan seçimlerinde hem de sosyal ortamlarda çeşitli kararlar vermesi beklenir. Ayrıca uyum sürecinin ardından daha kararlı ritüellere sahip olması beklenir (Duru vd., 2021). Tüm bunlar bireylerin kişilik yapısına etki etmiş olabilir. Dolayısıyla daha belirgin algıların oluşmasına zemin hazırlamış olabilir. Tüm bunlar araştırmanın bu bulgusunu açıklar niteliktedir ve 10. sınıfların 9. sınıflardan daha yüksek erdemli insan algısına sahip olmasına katkı sağlamış olabilir. Buna karşın araştırma sonuçları adalet alt boyutunda 9. sınıfların 10. sınıflardan daha yüksek puan ortalamalarına sahip olduğunu göstermektedir. Bu durum sosyal ilişkilerin basamakları ile açıklanabilir. Zira sosyal ilişkilerde ilk girişim ve deneyimler, iletişim sınırlarının hissedilmesine zemin hazırlamaktadır (Lopes vd., 2012). Bu durum adalet ve hak arayışı, kuralların tanıtılması, sınırların netleştirilmesi, kişilik yapısının sergilenmesi, rollerin belirlenmesi gibi süreçleri beraberinde getirebilmektedir (Negiz vd., 2019).

Araştırmadan elde edilen bir diğer bulgu ise okul türüne göre lise öğrencilerinin erdem algılarının anlamlı farklılık sergilediği yönündedir. En yüksek erdem algısına sahip olan lisenin ise Fen Lisesi olduğu bulunmuştur. Alt boyutlar incelendiğinde iffet, cömertlik ve adalet alt boyutları arasında liseler arasında fark bulunurken hikmet ve cesaret alt boyutlarında ise anlamlı bir farka rastlanmamıştır. İffet alt boyutunda Fen Lisesi öğrencilerinin, cömertlik boyutunda Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin, adalet boyutunda yine Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin daha yüksek sıra ortalamalarına sahip olduğu görülmektedir. Bu durumu açıklamak için okul türünün ve konseptinin öğrenci algısı üzerindeki değişkenleri ele almak gerekir. Öncelikle iffet erdemi öğrencilerin akademik başarılarına ve kişilik gelişimine katkı sağlayacak özellikleri barındırmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde akademik başarının önünde bir engel değil, akademik başarı ve kariyer için katkı sağlama özelliğine sahiptir (O'Neill, 2016; Hyams, 2000). Fen liselerinde diğer liselere göre akademik başarının daha fazla odak noktada tutulması ve çeşitli sınavlara hazırlık kurslarını barındırması bu duruma köprü oluşturmaktadır (Suna vd., 2020). Bu da Fen Lisesi öğrencilerinin daha ağır tempoda ve daha özverili bir şekilde sorumluluklarını yerine getirmesine ve riskli davranışlardan kaçınmasına zemin hazırlamaktadır (Özbaş, 2013). Nitekim iffet gibi bireysel sorumluluk içeren erdem algısının

diğer sorumluluk alanlarından güç kazandığı düşünülebilir (Güneş ve Akdağ, 2015). Ayrıca özgüven ve disiplin konularında da bireyleri istendik ve elverişli yapıya hazırladığı bilinmektedir (Altun, 2015). Tüm bunlar Fen Lisesi öğrencilerinde iffet erdeminin ön plana çıkarak anlamlı bir farklılık oluşturmaya katkı sağlamış olabilir. Bunun yanında Anadolu İmam Hatip Liseleri akademik başarının yanında değerler eğitimi de oldukça önemsemektedir. Araştırmalar AİHL’lerde değerler eğitimi ile ilgili pek çok çalışmanın gerçekleştirildiğini göstermektedir (Öcal, 2015; Meydan, 2014). Beraberinde bu liselerde dini eğitimin de ön planda olduğu bilinmektedir (Erden ve Yılmaz, 2016). Bu durum dinin öğretileri ile paralel olarak yardımseverlik, uyum gibi manevi kavramlarının daha sık vurgulanmasına ve içselleştirilmesine katkı sağlamaktadır (Altun, 2015). Böylelikle bireylerin cömertlik ve adalet erdemlerinin daha görünür hale gelmesine zemin hazırladığı düşünülmektedir. Ayrıca liseye olan aidiyet misyon ve vizyon özdeşleşmesi ile bütünleşerek öğrencilerin toplumsal rollerinde belirginleşmiş olabilir. Tüm bunlar araştırmanın bu bulgusunu açıklar niteliktedir.

Genel olarak lise öğrencilerinin erdem algısı ölçeğinin alt boyutlarından aldıkları puanların ortalamaları incelendiği zaman öğrencilerinin erdem algısına ilişkin sıra ortalamalarında adalet boyutunun en yüksek ortalamaya, cesaret boyutunun da en düşük ortalamaya sahip oldukları görülmektedir. Adalet erdeminin lise öğrencilerinin erdem algılarında ön planda olmasının nedeni kişilik gelişimi, sosyal gelişim ve kariyer gelişimi ile açıklanabilir. Zira lise öğrencileri ergenlik döneminin etkisi ile ergenlik döneminin etkileri altında olabilir (Haşimoğlu ve Aslandoğan, 2018). Bu durum onların kendi kişisel algılarına yönelik hak arayışlarına ve doğru-yanlış kavramlarına odaklanmasına olanak sağlayabilir (Şengün, 2006). Bu bağlamda çevresine kendisine ve lise sürecine ilişkin düşünce, tutum ve davranışlarına sıkı sıkıya bağlanabilir Tüm bunlar adalet erdemini aktive eden girişimler arasında olabileceği gibi bireylerin adalet erdem algısı üzerinde etkili olabilmektedir. Sosyal gelişim boyutu açısından da lise hayatı oldukça kritiktir. Bu dönemde sosyalleşme, sosyal uyum sağlama, sosyal kabul, sosyal ilişkileri yönetme, akran baskısına karşı tutum geliştirme ve sosyal ayrışma konularında lise öğrencileri kendi görüş ve düşüncelerini oluşturma eğilimindedir (Satan, 2011; Bayhan ve Işıtan, 2010). Tüm bunlar lise öğrencilerinin kendi içlerinde bir adalet mekanizmasının güçlenmesine, düşüncesini ve hakkını savunma girişimine neden olabilir. Son olarak kariyer gelişimi de adalet

erdeminin ortaya çıkmasında etkili olabilir. Özellikle kariyer gelişiminde fırsat eşitliğinin yoksunluğunun veya öneminin hissedilmesi, lise öğrencilerinin adalet erdemi üzerine yoğunlaşmasına zemin hazırlayabilir (Kalkan, 2014; Nucci ve Turiel, 2009; Kabadayı, 1991). Tüm bunlar araştırmanın bu bulgusunun ortaya çıkmasında etkili olduğu düşünülen gizil değişkenleri ifade etmektedir.

Sonuç olarak lise öğrencilerinin erdem algısının sınıf düzeyine göre ve okul türüne göre farklılık gösterdiği, gelir düzeyine ve cinsiyete göre ise farklılık göstermediği bulunmuştur. Sınıf düzeyine göre erdem algısının 10. sınıf düzeyindeki öğrencilerinde diğer sınıflardaki öğrencilere göre anlamlı derecede yüksek olmasının; eğitimin etkisi, sosyal beklentiler ve içinde bulunulan gelişim görevleri ile ilgili olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda araştırmadan elde edilen bulgular, 10. sınıf düzeyindeki öğrencilerin erdem algılarının daha yüksek olma nedenlerini ayrıntılı olarak inceleyecek çalışmalarının gerekli olduğunu ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda erdem algısının 10. sınıflar bağlamında okul içi etkileşimler, sosyal faktörler, gelişimsel özellikler ve kariyer süreçleri gibi boyutlar kapsamında incelenmesinin ilgili literatürü zenginleştireceği düşünülmektedir. Bunun yanında okul türüne göre ise Fen Lisesi öğrencilerinin erdem algısı diğerlerine göre daha yüksek olarak bulunmuştur. Araştırmanın bu bulgusu, fen liselerinde gözlemlenen akademik başarının değerler eğitimi üzerindeki etkisinin incelenmesi gerektiğini akıllara getirmektedir. Dolayısıyla akademik başarının gerekliliklerinden olabilecek disiplin, sorumluluk, özdenetim gibi boyutların ayrıca incelenmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu yönüyle araştırma sonuçları eğitim politika yapıcılara önemli ipuçları sağlamaktadır. Bu bağlamda özellikle fen lisesi dışında kalan okul türlerinde sunulan eğitim yaklaşımlarının ve kullanılan yöntemlerin gözden geçirilmesi önerilmektedir.

Bu araştırmanın güçlü yanı erdem algısı ve erdem algısının alt boyutlarının lise öğrencileri özelinde inceleyen ilk araştırma olmasıdır. Bunla beraber bazı sınırlılıkları da mevcuttur. Araştırmanın sınırlılıkları göz önünde alındığında, araştırma sonuçlarının sadece çalışmaya katılan beş okul türü ile sınırlı olduğu unutulmamalıdır. Dolayısıyla araştırma sonuçları genellemez ve farklı sosyokültürel düzeylerde sonuçlar farklılaşabilir. Sosyokültürel düzeylere göre sonuçların değişip değişmediğinin araştırılması başka bir çalışmanın konusu olabilir. Bunun yanında bu araştırma yalnızca lise öğrencileriyle sınırlıdır ve erdem algısı eğitim kademesi değiştikçe göre farklılık gösterebilir. Eğitim kademesine göre erdem algısının incelenmesi daha sonra yapılacak olan çalışmalar için önerilebilir.

Extended Abstract

Introduction

The quest of humanity has always revolved around the pursuit of a more meaningful life, a better society, and a deeper sense of self-fulfilling (Vural, 2023; Smith, 2010). This quest has paved the way for the emergence of the concept of virtue, a notion as ancient as human history itself (Çetin, 2023; Buchwalter, 1992). Throughout history, virtue has been interpreted through multiple perspectives including philosophical, sociological, cultural, psychological, religious, and educational dimensions (Ratchford et al., 2023; Fowers et al., 2021; Duffy et al., 2018; Gronum, 2015; Kabadayı, 2013; Özen and Cavanmirza, 2011; Terzis, 1994).

In general terms, the concept of virtue is interpreted as the orientation of the will toward moral goodness, that is, towards the mental and psychic faculties of human beings (Önal, 2006; Johnson, 2003). In other words, it refers to the tendency to be morally good and to exhibit ethical behaviors (Schmidt, 2017).

This situation implies characteristics that require individuals to act in accordance with the desired and to adopt the best moral stance. The concept of virtue is a dynamic concept associated with many concepts such as morality, self-discipline, wisdom, honor, empathy, responsibility, moderation, honesty, generosity, patience, self-respect, and benevolence (Aktan, 2009; Giampietro, 2006). In the context of this study, the concept of virtue is examined through the dimensions of justice, compassion, chastity, courage, and wisdom. Justice is addressed first, as it is regarded as one of the most fundamental indicators of a virtuous life (Saruhan, 2015).

The concept of justice can be considered as a manifestation of virtue. In this context, it is known to be closely tied to the emergence of equality and fairness (Kaptan, 2014; Smith, 1999). Compassion, which is a concrete expression of sensitivity and benevolence, is an important dimension of virtue that enables individuals to fulfill their moral obligations (Dmitriyeva and Chulkina, 2022; O'Driscoll, 1983). The dimension of chastity is a concept associated with conformity to social morals, moderation in social life, and honest behaviors (Porter, 2005). The dimension of courage, on the other hand, represents an important component of a virtuous life. Courage refers to an inner strength that enables individuals to take action in the process of exhibiting what is appropriate in the face of difficulties. In this respect, it refers to acting in accordance with moral and ethical values, even in dangerous, risky, and fear-inducing situations (Mert,

2021; Baynal and Yıldırım, 2020). Finally, wisdom constitutes a dimension of virtue that encompasses a deep understanding synonymous with wisdom (Özgen, 2018). It also expresses the tendency to feel the meaning of life (Çınar, 2007). In this respect, wisdom serves as a foundation for individuals to make the most appropriate choices among moral options. This requires individuals to both have knowledge and to exhibit desired behaviors in line with the knowledge they have acquired (Svensson, 2010; Das, 2003). One of the main periods to consider regarding virtue is the high school age. Research shows that the high school years are a very sensitive period in shaping individuals' characters and building their personal values (Karaboğa, 2019; Ekşi et al., 2017; Mpaata, 2017; McAdams and Olson, 2010). The increasing and diversifying friendships and social experiences during this period are very influential in personality development (Canals et al., 2005; Remschmidt, 1994). Research shows that the frequency of risky behaviors among high school students is related to the basic perception of virtue that constitutes character (Zhang and Zhao, 2022; Kabakcı, 2019). It can be stated that this situation leads to a departure from certain values, such as virtue. Although the perception of virtue among high school students is influenced by cultural factors, it represents the building blocks that shape their personalities and plays a vital role in their character development (Thoma et al., 2019). Virtuous behaviors contribute to individuals making conscious and ethical decisions, forming healthy and respectful relationships, and understanding and coping with difficulties (McLoughlin and Kristjánsson, 2024; Mehari et al., 2023; Briggs and Lumsdon, 2022; Meydan, 2019). Additionally, the education process provides high school students with the opportunity to explore many virtues (Wong et al., 2022). It is known that this situation is quite functional for both the academic and personal and moral development of high school students (Briggs and Lumsdon, 2022; Meydan, 2021; Jeynes, 2019). However, it is a topic that needs to be investigated which dimensions of the concept of virtue are effective. Especially, the extent to which the dimensions of justice, compassion, chastity, courage, and wisdom are present among high school students and the extent to which they serve their perception of virtue is an important issue in the literature. In this context, the main aim of this research has been identified as examining high school students' perceptions of virtuous individuals in terms of the variables aforementioned variables. It is thought that the data obtained from the research will shed light on the relevant field and create a complementary effect in studies to be conducted in this area.

Method

This study is a descriptive research designed to examine the perceptions of virtuous individuals among secondary education students, considering various variables and determining their impact of these variables on the perception of a virtuous individual. This study is also a quantitative research that measures the attitudes and responses of a large number of people on the research topic with a limited number of questions, converts them into numerical data, and reveals generalizable findings by statistically comparing the results. The research is based on the correlational survey model.

Participants

The study group consists of 9th, 10th, 11th, and 12th-grade students studying in different types of schools in the city center of Samsun during the 2022-2023 academic year. The simple random sampling method was chosen for the selection of the study group. The study group comprises 417 participants randomly selected from different types of schools and different grade levels who volunteered to respond to the scales. In this regard, it was observed that the sample size in the study is at a usable level for analyses (Keskin, 2020). Other variables related to the sample are presented in Table 1.

Data Collection Tools

The data collection tools of this research consist of the Socio-Demographic Information Form and the Perception of Virtuous Individuals Scale, which were created in line with the purpose of the research. The Socio-Demographic Information Form includes demographic characteristics of high school students. It contains questions about variables such as gender, grade level, income level, and school type of high school students. The Perception of Virtuous Individuals Scale was developed by Yiğitçe and Şentürk (2024) to measure individuals' perceptions of virtuous individuals. The scale consists of 21 items and 5 sub-factors, and the items are prepared in a 5-point Likert format. The scores that can be obtained from the scale are as follows: 8-20 points for the wisdom factor, 4-20 points for the chastity factor, 11-20 points for the generosity factor, 8-30 points for the justice factor, and 3-15 points for the courage factor. For the overall scale, scores range from 38-105 points. The scores related to all factors and the overall scale indicate that the participants' perceptions of virtuous individuals are at a moderate-high level.

Data Analysis

Before starting the data analysis, missing data were examined, and it was confirmed that there were no missing values in the dataset. Additionally, z-scores were calculated for all scale values to identify any outliers. Upon reviewing the z-scores, it was found that there were no univariate outliers in the dataset.

Results

When the data analysis revealed significant differences in the generosity and justice sub-dimensions, as well as in the overall scale, based on the students' gender. The findings indicate that female students exhibit higher levels of generosity and than male students, and their perceptions of a virtuous individual are notably stronger. Based on the analysis of variance conducted in relation to students' income levels, no significant differences in any sub-dimensions or overall scale were found.

In contrast, the analysis of variance based on students' grade levels revealed significant differences in the generosity, justice, and total scores of the scale. Additionally, it was determined that 9th-grade students had lower averages compared to other grades. When the overall scale was considered, a significant difference was observed only between the 9th and 10th grades. This result indicates that 10th-grade students have higher scores on the overall scale. The analysis of variance based on the type of school attended by students showed significant differences in the comparison of chastity, generosity, justice, and total scores of the scale. Moreover, in the chastity dimension, a significant difference was found in favor of the Science High School when compared to other schools, such as the Anatolian High School and Vocational Technical Anatolian High School. In the generosity dimension, the perception scores of Imam Hatip High School (AIHL) were higher than those of the Anatolian High School (AL) and Social Sciences High School. In relation to the general purpose of the research, the analysis showed that the average parental self-efficacy of the participants was high. Justice received the highest mean score, while courage had the lowest mean score. The remaining dimensions ranked, in order of their mean scores, as generosity, wisdom, and chastity.

Discussion

A review of literature reveals similar results indicating that female students have higher virtue perception scores compared to male students (Ferragut et al., 2014; Toner et al., 2012). One possible explanation for this discrepancy is

that male students are more likely to engage in risky behaviors than female students. Such behaviors, including antisocial behavior, dropping out of school, and using alcohol or cigarettes, are more common among male students (Kakbakçı, 2019; Kuther & Higgins-D'Alessandro, 2000).

Another finding from the research is that high school students' perceptions of virtue do not show a significant difference according to income level. Although research results in various cultures report different outcomes (Afaq & Siddiqui, 2021), one of the main reasons for the lack of significant differences might be that high school students' economic needs are within certain limits. It is stated that distinguishing between basic psychological needs and socioeconomic needs among high school students is quite challenging (Yoleri, 2001). This situation suggests that even though participants' income levels are different, their needs related to similar rituals might lead to almost homogeneous perceptions, overshadowing differentiation in the perception of virtue. Another finding obtained from the research is that high school students' perceptions of virtue show significant differences according to grade level. Although high school life is a critical period for the development of individuals' character and virtues, the first year of high school can often be more about adaptation (Makas & Düşünceli, 2021). Studies show that 9th graders, in their first year of high school, may more frequently change and test their behaviors and attitudes in a new environment (Oliveira et al., 2023; Kahle et al., 1980). This may cause perceptions regarding certain values to become more variable and subject to pressure (Adigüzel, 2012). In contrast, in the 10th grade, students are expected to make various decisions in both their field selections and social environments. It is also expected that they will have more determined rituals following the adaptation process (Duru et al., 2021). All of these may have affected the structure of individuals' personalities. Another finding from the research is that high school students' perceptions of virtue show significant differences according to the type of school. The fact that academic success is more of a focal point in science high schools than in other high schools, along with the inclusion of various preparatory courses for exams, serves as a bridge to this situation (Suna et al., 2020). This paves the way for Science High School students to fulfill their responsibilities more diligently and to avoid risky behaviors (Özbaş, 2013). Indeed, it can be thought that the perception of virtue involving individual responsibility, such as chastity, gains strength from other areas of responsibility (Güneş & Akdağ, 2015). It is also known that it prepares individuals for desirable and favorable structures in terms of self-confidence and discipline (Altun, 2015). All of these

may have contributed to bringing the virtue of chastity to the forefront among Science High School students, creating a significant difference. Another finding from the research is that the justice dimension has the highest score, while the courage dimension has the lowest score concerning the rank averages of high school students' perceptions of virtue. The reason why the virtue of justice is prominent in high school students' perceptions of virtue can be attributed to their personality development, social development, and career development. Adolescence, a critical stage of development, may significantly influence their focus on personal perceptions, rights, and concepts of right and wrong (Haşimoğlu & Aslandoğan, 2018). This situation may allow them to focus on their own personal perceptions, rights, and concepts of right and wrong (Şengün, 2006). In this context, they may become closely attached to their thoughts, attitudes, and behaviors regarding their surroundings, themselves, and the high school process. All these factors could act as catalyst for the virtue of justice, influencing their perception of the virtue of justice.

Etik Beyan / Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Finansman / Funding: Yazarlar, bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadıklarını kabul ederler. / The authors acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Yazar (lar) / Author (s): Şener ŞENTÜRK, Mustafa Selim ALTINIŞIK, Ayşegül ALTUN, Gülşah KOÇYİĞİT ÖZBAY

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Kaynakça

- Adıgüzel, A. (2012). Okula ilişkin tutum ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(40), 30-45.
- Afaq, S., & Siddiqui, R. N. (2021). The Interplay of Socio-economic Status, Parental Academic Pressure and Ego Virtue of Fidelity: Gender Differences among Students. *International Journal of Education and Management Studies*, 11(4), 232-236.
- Aktan, C. C. (2009). Ahlak ve ahlak felsefesine giriş. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 38-59.
- Altun, R. (2015). Fen lisesi ve İmam Hatip lisesi öğrencilerinin değer yönelimleri (Samsun örneği). *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3(2), 195-224.
- Baker, B., & Duncombe, W. (2004). Balancing district needs and student needs: The role of economies of scale adjustments and pupil need weights in school finance formulas. *Journal of Education Finance*, 29(3), 195-221.
- Battaly, H. (2015). *Virtue*. Cambridge: John Wiley & Sons.
- Baumeister, R. F., & Juola Exline, J. (1999). Virtue, personality, and social relations: Self-control as the moral muscle. *Journal of personality*, 67(6), 1165-1194. Doi: <https://doi.org/10.1111/1467-6494.00086>
- Bayhan, P., & Işıtan, A. G. S. (2010). Ergenlik döneminde ilişkiler: Akran ve romantik ilişkilere genel bakış. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 20(20), 33-44.
- Baynal, F., & Yıldırım, E. T. (2020). Cesaret erdemi bağlamında islam ahlak felsefesi ile psikoloji arasında mukayeseli bir değerlendirme. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (35), 137-175. Doi: <https://doi.org/10.35209/ksuifd.706065>
- Bostan, Y. (2014). Çocukta değer bilinci ve karakter eğitimi. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(2), 106-112.
- Bowman, L. (1982). Excess of Virtue. *Theology Today*, 39(3), 267-273. Doi : <https://doi.org/10.1177/004057368203900304>
- Briggs, C., & Lumsdon, D. (2022). Practical wisdom: How do personal virtue beliefs and contextual factors interact in adolescents' moral decision-making?. *Journal of Moral Education*, 51(3), 293-311. Doi: <https://doi.org/10.1080/17439760.2023.2169628>
- Buchwalter, A. (1992). Hegel's Concept of Virtue. *Political Theory*, 20(4), 548-583.
- Canals, J., Vigil-Colet, A., Chico, E., & Martí-Henneberg, C. (2005). Personality changes during adolescence: The role of gender and pubertal development. *Personality and Individual differences*, 39(1), 179-188. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.paid.2004.12.012>
- Cihan, N. (2014). Okullarda değerler eğitimi ve türkiye'deki uygulamaya bir bakış. *Electronic Turkish Studies*, 9(2), 426-435.

- Clement, S., & Bollinger, R. (2016). Perspectives on character virtue development. *Research in Human Development*, 13(2), 174-181. Doi: <https://doi.org/10.1080/15427609.2016.1172445>
- Curzer, H. J. (1995). Aristotle's Account of the Virtue of Justice. *Apeiron*, 28(3), 207-238. Doi: <https://doi.org/10.1515/APEIRON.1995.28.3.207>
- Culham, T., & Lin, J. (2020). *Daoist cultivation of qi and virtue for life, wisdom, and learning*. Palgrave Macmillan Cham. Doi: <https://doi.org/10.1007/978-3-030-44947-6>
- Çelik, R. (2017). Adalet, kapsayıcılık ve eğitimde hakkaniyetli fırsat eşitliği. *Fe Dergi*, 9(2), 16-29. Doi: https://doi.org/10.1501/Fe0001_0000000185
- Çetin, R. (2023). Yol Ayrımı mı, Yol Arkadaşlığı mı?: Kant Etiğinde Erdem Kavramı. *Felsefe Arkivi*, (59), 111-126.
- Çınar, A. (2007). Aristoteles' in Nikomakhos'a Etik'inde pratik hikmet kavramı ve günümüz açısından önemi. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16(1), 171-191.
- Dağ, A. (2018). Mesleki ve teknik anadolu lisesi öğrencilerinin okula uyum süreçleri hakkında nitel bir araştırma. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 7(3), 1995-2012.
- Das, R. (2003). Virtue ethics and right action. *Australasian Journal of Philosophy*, 81(3), 324-339. Doi: <https://doi.org/10.1080/713659702>
- Dent, N. J. (1975). Virtues and actions. *The Philosophical Quarterly*, 25(101), 318-335. Doi: <https://doi.org/10.2307/2218976>
- Desjardins, R. (1985). Knowledge and Virtue: Paradox in Plato's "Meno". *The Review of metaphysics*, 261-281.
- Diş, S. B. (2020). Platon Felsefesinde Adalet, Düzen ve Yasa. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19(2), 1013-1042. Doi: <https://doi.org/10.14395/hititilahiyyat.779845>
- Dmitriyeva, N. M., & Chulkina, N. L. (2022). The transformed semantics of the verbalizers of the ethical concepts "Love"- "Mercy"- "Chastity"- "Virtue". *Russian Language Studies*, 20(1), 52-67. Doi: <https://doi.org/10.22363/2618-8163-2022-20-1-52-67>
- Dudzinski, D. M. (2004). Integrity: Principled coherence, virtue, or both?. *Journal of value inquiry*, 38(3), 299-313.
- Duffy, J., Gallagher, J., Holmes, S., Gage, J. T., Agnew, L., Schilb, J., & Barnett, S. (2018). Virtue ethics. *Rhetoric Review*, 37(4), 321-392.
- Duru, H., Söner, O., & Sinan, F. N. (2021). The predictors of career decision-making difficulties among high school students: Career decision self-efficacy and personal traits-Turkey case. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 21(1), 33-42. Doi: <https://doi.org/10.12738/jestp.2021.1.003>
- Eisenberg, N., Martin, C. L., & Fabes, R. A. (1996). *Gender development and gender effects*. New York: MacMillan.

- Ekşi, H., Demirci, İ., Kaya, Ç., & Ekşi, F. (2017). Karakter Gelişim İndeksi'nin Türk ergenlerdeki psikometrik özellikleri. *Ege Eğitim Dergisi*, 18(2), 476-500.
- Elmalı, O. (2006). Liberal bireyciliğin ahlaksal zayıflığına bir eleştiri: macintyre'ın toplumsal erdem anlayışı. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (14), 391-410.
- Erden, S., & Yılmaz, S. (2016). İmam hatip lisesi öğrencilerinin akran ilişkilerinin insanî değerler ve öznel iyi oluş düzeyleri açısından incelenmesi. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(2), 387-414.
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E., & Hyun, H. H. (2012). *How to Design and Evaluate Research in Education*. New York City: McGraw-Hill Companies
- Ferragut, M., Blanca, M. J., & Ortiz-Tallo, M. (2014). Psychological virtues during adolescence: A longitudinal study of gender differences. *European Journal of Developmental Psychology*, 11(5), 521-531. Doi: <https://doi.org/10.1080/17405629.2013.876403>
- Fowers, B. J., Carroll, J. S., Leonhardt, N. D., & Cokelet, B. (2021). The emerging science of virtue. *Perspectives on Psychological Science*, 16(1), 118-147.
- Futter, D. (2013). Socrates' human wisdom. *Dialogue: Canadian Philosophical Review/Revue canadienne de philosophie*, 52(1), 61-79. Doi: <https://doi.org/10.1017/S0012217313000334>
- Futter, D. B. (2019). Socrates' wisdom in definition. *South African Journal of Philosophy= Suid-Afrikaanse Tydskrif vir Wysbegeerte*, 38(4), 383-391.
- Giampietro, P. (2006). Disciplining Virtue: Autonomy as Attunement and Relation. *Philosophy of Education Archive*, 188-196.
- Gronum, N. J. (2015). A return to virtue ethics: Virtue ethics, cognitive science and character education. *Verbum et Ecclesia*, 36(1), 1-6.
- Güneş, T., & Akdağ, F. T. (2015). Fen Lisesi öğrencilerinin enerji konusundaki algıları ve disiplinlerarası ilişkilendirme düzeylerinin belirlenmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 2(2), 499-507. Doi: <https://doi.org/10.24289/ijsser.279072>
- Gürses, İ., & Kılavuz, M. A. (2016). Kuşakların ahlâkî değerleri birlikte öğrenmesi: Kohlberg'in ahlâkî gelişim kuramı açısından bir değerlendirme. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 25(1), 97-117.
- Haşimoğlu, A., & Aslandoğan, A. (2018). lise öğrencilerinin ergenlik dönemi sorunları ve duygu düzenleme stratejileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Academic Review of Humanities and Social Sciences*, 1(2), 71-83.
- Hyams, M. S. (2000). "Pay attention in class...[and] don't get pregnant": A discourse of academic success among adolescent Latinas. *Environment and Planning A*, 32(4), 635-654. Doi: <https://doi.org/10.1068/a3239>

- Hawking, M., Kim, J., Jih, M., Hu, C., & Yoon, J. D. (2020). “Can virtue be taught?”: a content analysis of medical students’ opinions of the professional and ethical challenges to their professional identity formation. *BMC Medical Education*, 20(1), 380-380. Doi: <https://doi.org/10.1186/s12909-020-02313-z>
- Jeynes, W. H. (2019). A meta-analysis on the relationship between character education and student achievement and behavioral outcomes. *Education and Urban Society*, 51(1), 33-71. Doi: <https://doi.org/10.1177/0013124517747681>
- Johnson, R. N. (2003). Virtue and right. *Ethics*, 113(4), 810-834.
- Joseph, H. W. B. (1934). Aristotle’s definition of moral virtue, and Plato’s account of justice in the soul. *Philosophy*, 9(34), 168-181. Doi: <https://doi.org/10.1017/S0031819100028485>
- Kabadayı, R. (1991). Samsun İlinde Çeşitli Liselere Yönelen Öğrencilerin Sosyo-Ekonomik Durumları. *Ondokuz Mayıs University Journal of Education Faculty*, 5(1), 109-116.
- Kabadayı, T. (2013). Aristoteles’ te erdem eğitimi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (14), 77-84.
- Kabakcı, O. F. (2019). Prediction of risky behaviors in adolescents: Effect of character strengths and being virtuous. *European Journal of Educational Research*, 8(2), 501-513. Doi: <https://doi.org/10.12973/eu-jer.8.2.501>
- Kahle, L. R., Kulka, R. A., & Klingel, D. M. (1980). Low adolescent self-esteem leads to multiple interpersonal problems: A test of social-adaptation theory. *Journal of personality and social psychology*, 39(3), 496-502. Doi: <https://doi.org/10.1037/00223514.39.3.496>
- Kalkan, B. (2014). Eğitim kuponu: eğitimde fırsat eşitliği için bir öneri. *Liberal Düşünce Dergisi*, (76), 63-99.
- Kaptan, F. (2014). Erdem merkezli bir adalet teorisi. *Journal of Istanbul University Law Faculty*, 72(1), 759-804.
- Karaboğa, M. T. (2019). Lise öğrencilerinin rol model tercihlerine ilişkin bir çalışma. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(2), 363-391. Doi: <https://doi.org/10.17860/mersinefd.537859>
- Karakaya, M. (2019). Erdem ahlakındaki erdemler ile islam ahlakındaki güzel davranışlar arasındaki uyum. *Ağrı İslami İlimler Dergisi*, (5), 88-120.
- Keskin, B. (2020). İstatistiksel güç bir araştırmanın sonuçlarına etki eder mi? Örneklem büyüklüğüne nasıl karar verilmeli?. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1), 157-174.
- Kindlon, D., & Thompson, M. (2000). Raising Cain: Protecting the emotional life of boys. New York: Ballantine Books.

- Korsgaard, C. M. (1986). Aristotle on function and virtue. *History of Philosophy Quarterly*, 3(3), 259-279.
- Kotsonis, A., & Dunne, G. (2024). Why empathy is an intellectual virtue. *Philosophical Psychology*, 37(4), 741-758.
- Kovács, A. B. (2006). Sartre, the philosophy of nothingness, and the modern melodrama. *The Journal of aesthetics and art criticism*, 64(1), 135-145. Doi: <https://www.jstor.org/stable/3700498>
- Kuther, T. L., & Higgins-D'Alessandro, A. N. N. (2000). Bridging the gap between moral reasoning and adolescent engagement in risky behavior. *Journal of Adolescence*, 23(4), 409-422. Doi: <https://doi.org/10.1006/jado.2000.0328>
- Lopes, P. N., Mestre, J. M., Guil, R., Kremenitzer, J. P., & Salovey, P. (2012). The role of knowledge and skills for managing emotions in adaptation to school: Social behavior and misconduct in the classroom. *American Educational Research Journal*, 49(4), 710-742. Doi: <https://doi.org/10.3102/0002831212443077>
- Makas, A., & Düşünceli, B. (2021). Ergenlerde gelecek beklentileri ve okula uyum ilişkisi. *Yaşadıkça Eğitim*, 35(1), 221-234. Doi: <https://doi.org/10.33308/26674874.2021351264>
- Markey, C. N., Markey, P. M., & Tinsley, B. J. (2003). Personality, puberty, and preadolescent girls' risky behaviors: Examining the predictive value of the five-factor model of personality. *Journal of Research in Personality*, 37(5), 405-419. Doi: [https://doi.org/10.1016/S0092-6566\(03\)00014-X](https://doi.org/10.1016/S0092-6566(03)00014-X)
- McAdams, D. P., & Olson, B. D. (2010). Personality development: Continuity and change over the life course. *Annual review of psychology*, 61(1), 517-542. Doi: <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.093008.100507>
- McLoughlin, S., & Kristjánsson, K. (2024). Virtues as protective factors for adolescent mental health. *Journal of Research on Adolescence*, 1-14. <https://doi.org/10.1111/jora.13004>
- Mehari, K. R., Jeffrey, A., Chastang, C. M., Blanton, M., & Currier, J. M. (2023). Impact of a participatory action approach to virtue promotion among early adolescents. *The Journal of Positive Psychology*, 19(5), 758-771. <https://doi.org/10.1080/17439760.2023.2169628>
- Mert, İ. S. (2021). Cesareti anlamak. *Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 7(1), 51-61. Doi: <https://doi.org/10.29131/uiibd.935775>
- Meydan, H. (2014). Okulda değerler eğitiminin yeri ve değerler eğitimi yaklaşımları üzerine bir değerlendirme. *BEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 93-108.
- Meydan, H. (2019). Neglected Aspect of Religious Education: Search for Meaning. *Bilim-name*, 2019(37), 1247-1269. Doi: <https://doi.org/10.28949/bilimname.519316>

- Meydan, H. (2021). Bir Beceri Olarak Ahlak ve Eğitimi: Ahlaki Gelişim Kuramlarına Dayalı Bir İnceleme. *İlahiyat Tetkikleri Dergisi*, (55), 445-471. Doi: <https://doi.org/10.29288/ilted.890349>
- Mosquera, P. M. R. (2013). In the name of honor: On virtue, reputation and violence. *Group Processes & Intergroup Relations*, 16(3), 271-278.
- Mpaata, A. K. (2017). Youth personality development and the ultimate character: The neglected role of educators. *International Journal of Youth Economy*, 1(1), 105-118. Doi: <http://dx.doi.org/10.18576/010106>
- Negiz, E., Demircioğlu, E. E., & Tekindal, M. (2019). Değerler eğitimi aracılığıyla sosyal uyum: Suriyeli ve Türkiye’li lise öğrencileri özelinde bir uygulama. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12, 72-89.
- Nucci, L., & Turiel, E. (2009). Capturing the complexity of moral development and education. *Mind, brain, and education*, 3(3), 151-159. Doi: <https://doi.org/10.1111/j.1751-228X.2009.01065.x>
- O’Driscoll, L. H. (1983). The quality of mercy. *The Southern Journal of Philosophy*, 21(2), 229.
- O’Neill, E. (2016). Guardians of Chastity and Morality: A Century of Silence in Social Work. *Journal of Sociology & Social Welfare*, 43(2), 67.
- Oliveira, Í. M., de Castro, I., Silva, A. D., & Taveira, M. D. C. (2023). Social-Emotional Skills, Career Adaptability, and Agentic School Engagement of First-Year High School Students. *IJERPH*, 20(8), 1-11. Doi: <https://doi.org/10.3390/ijerph20085597>
- Öcal, M. (2015). Düünden Bugüne İmam Hatip Liseleri (1913-2013). *Değerler Eğitim Merkezi*, 100, 65-104.
- Önal, M. (2006). Sokrates’e göre erdem ve erdem eğitimi. *Felsefe Dünyası*, (44), 133-145.
- Özbaş, M. (2013). Genel lise ve fen lisesi öğrencilerinin ortaöğretimde fırsat ve imkân eşitliğine yönelik algılarının incelenmesi?. *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 2013(10), 1-18.
- Özen, Y., & Cavanmirza, F. (2011). İnsanın rahmani yanı bir erdem olarak adalet ve hoşgörü (insanın tanrısal yanına sosyal psikolojik bir yaklaşım). *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2), 457-472.
- Özgen, M. K. (2018). Hoca Ahmed Yesevî’de hikmet-erdem ve ahlak ilişkisi. *Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi*, (9), 60-87.
- Özgüle, E. T. U., & Sümer, N. (2017). Ergenlikte duygu düzenleme ve psikolojik uyum: Duygu Düzenleme Ölçeğinin Türkçe uyarlaması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 20(40), 1-18.
- Park, N. (2004). Character strengths and positive youth development. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 591(1), 40-54. Doi: <https://doi.org/10.1177/0002716203260079>

- Porter, J. (2005). Chastity as a virtue. *Scottish journal of theology*, 58(3), 285-301. Doi: <https://doi.org/10.1017/S0036930605001444>
- Ratchford, J. L., Pawl, T., Jeffrey, A., & Schnitker, S. A. (2023). What is virtue? Using philosophy to refine psychological definition and operationalization. *Philosophical Psychology*, 1-26. Doi: <https://doi.org/10.1080/09515089.2023.2203157>
- Remschmidt, H. (1994). Psychosocial milestones in normal puberty and adolescence. *Hormone Research*, 41(2), 19-29. Doi: <https://doi.org/10.1159/000183955>
- Saraçoğlu, E. (2022). Aristoteles'te insanın doğası ve erdem etiği tartışması. *Felsefe Dünyası*, 1(75), 400-418.
- Sarıkaya, B. D. (2022). Ortaöğretim öğrencilerinde sosyal değerler ve dindarlık ilişkisi. *Journal of Analytic Divinity*, 6(2), 35-52. Doi: <https://doi.org/10.46595/jad.1190175>
- Saruhan, M. (2015). Erdemlerin Erdemi: Adalet. *Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (1), 1-12.
- Satan, A. (2011). Ergenlerde akran baskısı benlik saygısı ve alkol kullanımı arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 34(34), 183-194.
- Schmidt, A. T. (2017). Being Good by Doing Good: Goodness and the Evaluation of Persons. *Utilitas*, 29(1), 3-26. <https://doi.org/10.1017/S0953820816000157>
- Schwartz, D., Gorman, A. H., Nakamoto, J., & McKay, T. (2006). Popularity, Social Acceptance, and Aggression in Adolescent Peer Groups: Links With Academic Performance and School Attendance. *Developmental Psychology*, 42(6), 1116-1127. Doi: <https://doi.org/10.1037/0012-1649.42.6.1116>
- Sharma, N., & Vaid, S. (2005). Role of parents in the social development of adolescents: a comparison of low and middle socio-economic status. *Journal of Human Ecology*, 18(2), 109-115.
- Seider, S., Novick, S., & Gomez, J. (2013). The effects of privileging moral or performance character development in urban adolescents. *The Journal of Early Adolescence*, 33(6), 786-820. Doi: <https://doi.org/10.1177/0272431612468318>
- Smith, C. (2010). *What is a person?: Rethinking humanity, social life, and the moral good from the person up*. Chicago: University of Chicago Press.
- Smith, T. (1999). Justice as a personal virtue. *Social theory and practice*, 25(3), 361-384.
- Suna, H. E., Gür, B. S., Gelbal, S., & Özer, M. (2020). Fen lisesi öğrencilerinin sosyoekonomik arkaplanı ve yükseköğretime geçişteki tercihleri. *Yükseköğretim Dergisi*, 10(3), 356-370. Doi: <https://doi.org/10.2399/yod.20.734921>
- Svensson, F. (2010). Virtue ethics and the search for an account of right action. *Ethical theory and moral practice*, 13(3), 255-271. Doi: <https://doi.org/10.1007/s10677-009-9201-7>

- Şengün, M. (2006). Lise son sınıf öğrencilerinin ahlaki düşünce ve yargıları-Samsun ili örneği. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 6(1), 297-316.
- Terzis, G. N. (1994). Human flourishings: a psychological critique of virtue ethics. *American Philosophical Quarterly*, 31(4), 333-342.
- Thoma, S. J., Walker, D. I., Chen, Y. H., Frichand, A., Moulin-Stožek, D., & Kristjánsson, K. (2019). Adolescents' application of the virtues across five cultural contexts. *Developmental Psychology*, 55(10), 2181. Doi: <https://doi.org/10.1037/dev0000770>
- Toner, E., Haslam, N., Robinson, J., & Williams, P. (2012). Character strengths and wellbeing in adolescence: Structure and correlates of the Values in Action Inventory of Strengths for Children. *Personality and individual differences*, 52(5), 637-642. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.paid.2011.12.014>
- Topal, Y. (2019). Değerler eğitimi ve on kök değer. *Mavi Atlas*, 7(1), 245-254. Doi: <https://doi.org/10.18795/gumusmaviatlas.543521>
- Vleioras, G., & Robinson, O. (2023). Attributes and person types admired by Greek emerging adults: Relative prevalence, differences by gender and socio-economic status. *Emerging Adulthood*, 11(2), 394-402. Doi: <https://doi.org/10.1177/21676968221110539>
- Wang, H. Y. (2020). Chastity as a Virtue. *Religions*, 11(5), 259. Doi: <https://doi.org/10.3390/rel11050259>
- Vural, M. E. (2023). *Anlaman İzinde Ruh Sağlığı, Din ve Anlam Üzerine*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Wong, M. D., Quartz, K. H., Saunders, M., Meza, B. P. L., Childress, S., Seeman, T. E., & Dudovitz, R. N. (2022). Turning Vicious Cycles Into Virtuous Ones: the Potential for Schools to Improve the Life Course. *Pediatrics*, 149(5), 1-10. Doi: <https://doi.org/10.1542/peds.2021-053509m>
- Yiğitce, A. N., & Şentürk, Ş. (2024). Erdemli İnsan Algısı Ölçeği: Geçerlik ve Güvenilirlik Çalışması. *Ondokuz Mayıs University Journal of Education Faculty*, 43(1), 181-200. Doi: <https://doi.org/10.7822/omuefd.1334877>
- Yakymchuk, B. A., Hurtovenko, N. V., Makarenko, S. M., Albul, S. V., & Dobrovol'ska, N. A. (2019). The Development of Creative Thinking as a Tool of Social Adaptation of Teenagers with Behaviour Deviation. *Journal of Intellectual Disability-Diagnosis and Treatment*, 7(4), 274-281.
- Yoleri, S. (2001). *Lise son sınıf öğrencilerinin sosyo ekonomik düzeylerinin psikolojik ihtiyaçları ile ilişkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Zhang, H., & Zhao, H. (2022). How Is Virtuous Personality Trait Related to Online Deviant Behavior among Adolescent College Students in the Internet Environment? A Moderated Mediation Analysis. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(15), 9528-9528. Doi: <https://doi.org/10.3390/ijerph19159528>